

RAPPORT
Archeologisch bureauonderzoek
Westerstraat 10 te Dinteloord

Opdrachtgever

BRO
Bosscheweg 107
5282 WV Boxtel

ISSN 2214-5656

Projectnummer

Aeres Milieu projectnummer AM18505

Status rapport

Concept

Autorisatie

Opsteller rapport:	paraaf	datum
Drs. D. Hagens		14 november 2018
Redactie:	paraaf	datum
Drs. M.A.K. Vroomans		14 november 2018
Vrijgave:	paraaf	datum
Drs. N.J.W. van der Feest		14 november 2018

Contactgegevens

Aeres Milieu B.V.
Noordhoven 4
6042 NW ROERMOND
(t) 0475 – 320 000
e-mail: info@aeres-milieu.nl
www.aeres-milieu.nl

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	3
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	5
1. INLEIDING	6
2. WERKWIJZE	9
3. BUREAUONDERZOEK	10
3.1 Landschappelijke situatie – geomorfologie.....	10
3.2 Landschappelijke situatie – bodem.....	11
3.3 Bewoningsgeschiedenis – historisch overzicht.....	11
3.4 Bewoningsgeschiedenis – archeologische waarden.....	12
3.5 Bewoningsgeschiedenis – historisch materiaal.....	13
4. VERWACHTINGSMODEL	15
5. AANBEVELINGEN	18
LITERATUURLIJST	19

Bijlagen:

1	Topografische overzichtskaart
2	Overzicht Archis
3	Overzicht gemeentelijke archeologische beleidskaart
4	Overzicht geomorfologische kaart
5	Overzicht bodemkaart
6	Overzicht AHN

SAMENVATTING

In november 2018 is door Aeres Milieu een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een locatie aan de Westerstraat 10 te Dinteloord (gemeente Steenbergen). Dit bureauonderzoek heeft geresulteerd in een gespecificeerd verwachtingsmodel voor deze locatie.

Volgens de Geologische kaart komen ter plaatse van het plangebied zeelei-afzettingen voor (Laagpakket van Walcheren) gelegen op veen (Formatie van Nieuwkoop). Geomorfologisch ligt het plangebied waarschijnlijk op een getij-oeverwal.

Het pleistocene niveau is het niveau ten tijde van de jager-verzamelaars. Dit niveau ligt ter plaatse van het plangebied op een diepte van circa 6 tot 8 meter beneden maaiveld. Door de diepteligging is niet bekend hoe het plangebied er in deze periode heeft uitgezien. Vanaf circa 7.000 v.Chr. vindt erosie plaats van het aanwezige veen als gevolg van zee-invloeden en wordt in het plangebied een dik pakket holocene afzettingen afgezet (Laagpakket van Wormer). Er zijn geen vuursteenvindplaatsen bekend in de regio. Daarom geldt voor de periode laat-paleolithicum tot en met mesolithicum een lage archeologische verwachting.

Ook voor het vroeg-neolithicum geldt dat mogelijk aanwezige resten onder een dik pakket afzettingen ligt, waarvan de diepteligging niet bekend is. Voor deze periode geldt daarom eveneens een onbekende archeologische verwachting.

Vanaf het midden- en laat-neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen vond veenvorming plaats (Hollandveen Laagpakket, Formatie van Nieuwkoop) en bestond het gebied uit een uitgestrekt veenmoeras van enkele meters dik met veenriviertjes. In deze periode was het plangebied te nat voor bewoning, tenzij binnen het plangebied een getij-inversierug of hoger gelegen kreekruggen aanwezig waren. Op het AHN zijn hiervoor geen aanwijzingen te vinden. Ook zijn in Archis geen waarnemingen bekend uit deze perioden. Daarom wordt aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor vindplaatsen uit de periode midden-neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen.

In met name de late middeleeuwen vonden diverse overstromingen van het gebied plaats. De bekendste overstroming is de St. Elizabethsvloed uit 1421. Hierbij werden mariene zeelei-afzettingen (Laagpakket van Walcheren) op het veenlandschap afgezet. De getijdengeulen vulden zich met zandige sedimenten en kwamen hoger in het landschap te liggen. Tot aan de inpoldering van het veengebied Prinsenland (waar Dinteloord onderdeel van is) vanaf 1605, bestond het gebied uit een nat veenlandschap.

Direct na de inpoldering ontstond Dinteloord als een planmatig aangelegde nederzetting aan de rivier de Dintel. De nederzetting werd aangelegd als een schaakbordpatroon met een centrale voorstraat, de Westvoorstraat, die parallel aan een kreek loopt. De begrenzingen werden oorspronkelijk gevormd door de straten Stoofdijk, Westerstraat, Oosterstraat en het Zuideinde.

Het plangebied ligt aan de Westerstraat en was dus deel van de oorspronkelijke bewoningskern. Dit wordt bevestigd door historisch kaartmateriaal vanaf het begin van de 19^e eeuw, waarbij aan de Westerstraat meerdere bebouwing aanwezig is. Ook het plangebied is dan bebouwd. Het betreft een woonhuis dat waarschijnlijk in de loop van de 19^e eeuw is gesloopt en plaats maakte voor andere bebouwing. Het plangebied blijft tot in de huidige situatie bebouwd, waarbij de huidige bebouwing stamt uit 1994. Gezien de ligging in de historische bebouwingskern van Dinteloord is het zeer goed mogelijk dat de vroeg 19^e eeuwse bebouwing teruggaat tot het begin van de 17^e eeuw of voorgangers kent die tot die periode teruggaan. Om die reden geldt een hoge archeologische verwachting op nederzittings- en bebouwingsresten uit de periode vanaf circa 1600.

Mogelijk is het zuidelijke deel van het plangebied (ter plaatse van de huidige en de voormalige 20^e eeuwse bebouwing) tot zekere diepte verstoord. Echter gezien de ligging van de historische, vroeg 19^e eeuwse bebouwing in met name het zuidoostelijke deel en de kans op voorgangers hiervan, bestaat een aanzienlijke kans dat ter plaatse van het plangebied nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn.

Om die reden wordt een vervolgonderzoek geadviseerd. Aangezien het plangebied in de historische kern van Dinteloord ligt, zal een booronderzoek waarschijnlijk weinig toegevoegde waarde hebben. In een boorprofiel zal een mogelijke verstoring immers moeilijk te onderscheiden zijn van een antropogene ophogingslaag.

Geadviseerd wordt daarom een proefsleuvenonderzoek te laten uitvoeren op basis van een nog op te stellen en door de gemeente Steenbergen goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Gezien de beperkte omvang van het terrein, wordt geadviseerd om de sleuf samen te laten vallen met de te ontgraven bouwput, waarbij een archeoloog aanwezig is die het vlak en eventueel aanwezige archeologische resten dient te documenteren.

Het uitgevoerde onderzoek is verricht conform de gestelde eisen en gebruikelijke methoden. Het onderzoek is gericht op het inzichtelijk maken van de toestand van het aanwezige bodemarchief. Hiermee kan de beschadiging dan wel vernietiging als gevolg van de voorgenomen versterking van een mogelijk aanwezig bodemarchief tot een minimum worden beperkt. Echter kan door de aard van het onderzoek, steekproefsgewijs, niet volledig worden uitgesloten dat er archeologische resten aan- of afwezig zullen zijn.

Indien tijdens de graafwerkzaamheden toch archeologische sporen of resten worden aangetroffen, dient hiervan melding te worden gemaakt bij de gemeente Steenbergen conform Artikel 5.10 (Archeologische toevalsvondst) en Artikel 5.11 (Waarneming) van de Erfgoedwet 2016.

Onderhavig rapport dient ter beoordeling te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid, de gemeente Steenbergen.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectnummer	: AM18505
OM-nummer	: 4647581100
Soort onderzoek	: Bureauonderzoek
Adres onderzoekslocatie	: Westerstraat 10 te Dinteloord
Toponiem	: Westerstraat
Gemeente	: Steenbergen
Provincie	: Noord-Brabant
Kadastrale registratie	: Dinteloord, sectie F, perceel 3781
Coördinaten	: Centraal 84.618; 405.920
	NW: 84.603; 405.923
	NO: 84.611; 405.934
	ZW: 84.625; 405.905
	ZO: 84.634; 405.916
Oppervlakte	: Circa 380 m ²
Huidig locatie gebruik	: Bebouwd (horecapand) met tuin
Aanleiding onderzoek	: Nieuwbouw appartementen met parkeerplaats
Opdrachtgever	: BRO
Bevoegde overheid	: Gemeente Steenbergen
Opslag documentatie en materiaal	: Noordhoven 4 te Roermond tot deponering in provinciaal depot te 's-Hertogenbosch en/of digitaal (DansEasy/Archis)

1. INLEIDING

In opdracht van BRO heeft Aeres Milieu een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie:

Adres onderzoekslocatie	: Westerstraat 10, Dinteloord
Gemeente	: Steenbergen
Oppervlakte	: circa 380 m ²
Huidig perceelgebruik	: Bebouwd (horecapand) met tuin
Toekomstig perceelgebruik	: Appartementengebouw met parkeerplaats

Dit archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de BRL SIKB 4000, KNA 4.0. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek naar de historie en bodemgesteldheid van de onderzoekslocatie.

Aanleiding

De aanleiding voor het laten uitvoeren van dit archeologisch onderzoek is de voorgenomen sloop van het huidige horecapand en de bouw van een appartementengebouw met 6 appartementen en een parkeerplaats aan de achterzijde van het perceel (figuur 1 en 2). De diepte van de toekomstige verstoring is niet bekend. Uitgaande van een standaard funderingsdiepte zonder onderkeldering, zal de bodemverstoring naar verwachting tot tenminste 0,8-1,0 meter beneden maaiveld reiken.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Steenbergen ligt het plangebied in de verwachtingszone Historische kern (bijlage 3, groene zone).¹

De gemeente Steenbergen heeft de volgende gegevens aangeleverd met betrekking tot de onderzoekslocatie: *'Op het perceel is sprake van een archeologische waarde. Er is kans op het aantreffen van sporen van bewoning, met name funderingen van bebouwing, uit de 17^e t/m 19^e eeuw. Omdat weinig bekend is van de historische bebouwing van Dinteloord, kunnen archeologisch gegevens bijdragen aan de kennis van de geschiedenis van het dorp. Geadviseerd wordt om de archeologische informatie beter in beeld te brengen door een nader bureauonderzoek naar de voormalige bebouwing (wanneer is de woning gesloopt en de open plaats tot stand gekomen) en eventuele eerdere bodemverstoringen (bouw- en sloopvergunningen)...*'²

Doel

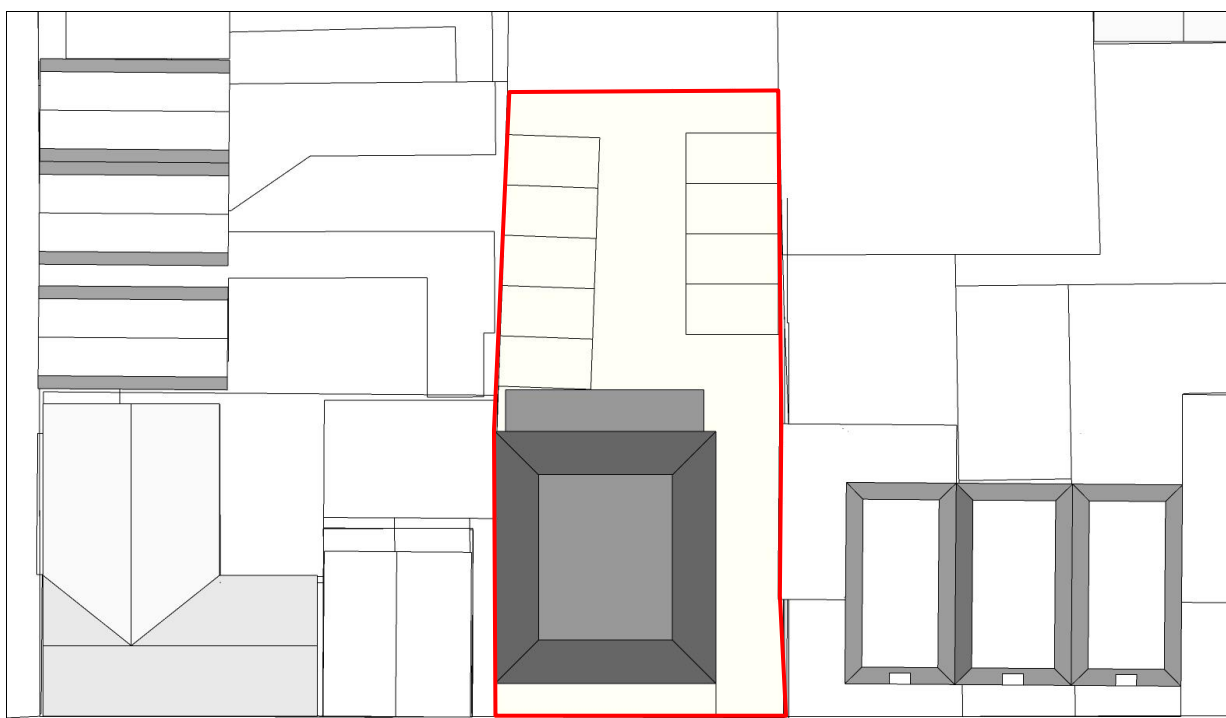
Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het vervaardigen van een gespecificeerd verwachtingsmodel voor de locatie. Dit verwachtingsmodel wordt op basis van historische kaarten en bekende landschappelijke en archeologische gegevens gevormd. Dit verwachtingsmodel zal vervolgens leiden tot een aanbeveling over het behoud *in-situ* of eventueel vervolgonderzoek.

1 IDDS, 2015: kaart 6: Archeologische Waarden- en verwachtingenkaart, kaartbijlage 6-A.

2 Gemeente Steenbergen, Beoordeling "Voorontwerpbestemmingsplan Westerstraat 10, Dinteloord" d.d. 20 juni 2018.

Figuur 1: Luchtfoto van het plangebied, aangegeven met het gele kader (Bron: PDOK-viewer).

Figuur 2: Toekomstige situatie binnen het plangebied, aangegeven met het rode kader (Bron: Aangeleverd door de opdrachtgever).

Plangebied

De onderzoekslocatie ligt aan de Westerstraat in de oude dorpskern van Dinteloord. Momenteel is het zuidelijke deel van het plangebied bebouwd (horecapand), het zuidoostelijke deel is beklemd en het overige deel is in gebruik als tuin (grasland) (figuur 1). In het zuidwesten wordt het plangebied begrensd door garageboxen aan de Westerstraat, in het noordwesten door een tuin met bebouwing aan de Westgroeneweg, in het noordoosten door bebouwing aan de Westerstraat en in het zuidoosten door de Westerstraat.

2. WERKWIJZE

Bij het uitvoeren van het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Deze bronnen geven inzicht in bekende, of te verwachten archeologische resten binnen het onderzoeksgebied. Daarnaast zijn deze bronnen van belang voor het opstellen van de landschapsgenese.

Archeologische bronnen

- Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS3)
- Archeologische Waarden- en verwachtingskaart van de gemeente Steenberg
- Specifieke lokale informatie

Bodem- en geomorfologische kaarten

- Bodemkaart (Alterra)
- Geomorfologische kaart (Alterra)
- Actuele Hoogtekaart van Nederland (AHN)

Historische kaarten

- Kadastraal minuutplan (1800-1832)
- Historische topografische en militaire kaarten (1830 tot 1978)
- Moderne topografische kaart (tot 2017)

De bovenstaande bronnen worden aangevuld door mogelijke informatie afkomstig van lokale archeologische verenigingen en werkgroepen. De overige aanvullende informatie is terug te vinden in de literatuurlijst.

3. BUREAUONDERZOEK

3.1 Landschappelijke situatie - geomorfologie

Dinteloord maakt deel uit van het zeekleigebied van West-Nederland en ligt nabij de overgang van het pleistoceen zuidelijk zandgebied dat verder ten zuiden-zuidoosten van de plaats ligt. Deze regio werd vooral tijdens het Holoceen gevormd.

In de diepe ondergrond van het gebied bevinden zich pleistocene afzettingen, bestaande uit dekzand, die tijdens de laatste ijstijd in het Weichselien (circa 115.000 – 11.755 jaar geleden) zijn afgezet. Deze afzettingen behoren tot het Laagpakket van Wierden van de Formatie van Bostel en liggen ter hoogte van het plangebied op een diepte van circa 6 tot 8 meter –NAP/maaveld (het plangebied ligt op circa 0,2 meter +NAP). Als gevolg van zee-inbraken zijn deze afzettingen geërodeerd. De holocene afzettingen van deze zee-inbraken bestaan onder andere uit zand, zandige klei, klei en veen.

Tijdens de laatste ijstijd gedurende (het Weichselien) begonnen de landijskappen te smelten, waardoor de zeespiegel begon te stijgen en daarmee het peil van het grondwater in de streek. Hierdoor vond vernatting plaats, waardoor gedurende het begin van het Holoceen veenvorming plaatsvond op de pleistocene ondergrond. Dit veen bestaat uit Basisveen en wordt tot de Formatie van Nieuwkoop gerekend.³ Vanaf het Atlanticum (circa 9.000-8.000 jaar geleden) kreeg de zee steeds meer invloed in het gebied en ontwikkelde de kustlijn zich meer landinwaarts (transgressie). Op het veen werd (zandige) klei en zand afgezet en vond erosie plaats van dit veen en van de top van de pleistocene afzettingen. De afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Wormer, en maakt onderdeel uit van de Formatie van Naaldwijk.

Tijdens het Midden- en het Laat-Subborea (vanaf circa 3.000 jaar v.Chr.) begon de kust vorm te krijgen. Door de zeestromingen verplaatsten de moerassen en meren zich verder landinwaarts. Door transgressie ontstond achter de strandwallen een lagune. Deze lagune bestond uit een getijdengebied van zandplaten/-banken die door getijdengeulen werden doorsneden. Naarmate de strandwallen hoger en breder werden, kreeg de zee steeds minder frequent toegang tot het gebied achter de strandwallen. Hierdoor ontstond een soms meters dikke veenlaag, het zogenaamde Hollandveen Laagpakket behorende bij de Formatie van Nieuwkoop.⁴ Dit uitgestrekte veengebied werd doorsneden door enkele riviertjes.

De strandwallen werden op sommige plaatsen doorbroken door invloed van de zee gedurende het Subatlanticum (vanaf circa 800 v. Chr. tot heden). Er werd zandige klei afgezet op de afzettingen van het Laagpakket van Wormer, waardoor opnieuw erosie plaatsvond. Binnen de getijdengeulen in het gebied vond erosie plaats van het veen.

Vanaf de 6^e eeuw begonnen de in het landschap aanwezige geulen te verlanden en vulden de getijdengeulen zich met zand. De mariene afzettingen die op het veenlandschap werden afgezet worden gerekend tot het Laagpakket van Walcheren. Doordat de getijdengeulen zich vulden met zandige sedimenten, klonken deze minder in dan het omringende veen. Hierdoor kwamen de voormalige geulen hoger in het landschap te liggen. Samen met de getij-inversieruggen lagen deze als hoge lichamen in het landschap.

De St. Elizabethsvloed uit 1421 heeft het uiterlijk van het landschap veranderd. Dit is een van de bekendste overstromingen. Onder meer door slecht onderhoud van de dijken overstroomde een groot gebied in zuidwestelijke Nederland. Tijdens deze watersnoodramp werden meerdere dorpen door het water verzwolgen. Waarschijnlijk zijn de mariene zeeklei-afzettingen binnen het plangebied afkomstig van de St. Elizabethsvloed.⁵

Op de geomorfologische kaart (bijlage 4) is het plangebied niet gekarteerd omdat het in de bebouwde kom van Dinteloord ligt. Rondom Dinteloord bevinden zich vlakten van getij-afzettingen (code 2M35) die wordt doorsneden door getij-oeverwallen (code 3K34) direct ten oosten en zuiden van Dinteloord.

3 Berendsen 2005.

4 Berendsen 2000, 115-117.

5 Stiboka 1967, 18.

Binnen deze getij-oeverwal is een geul aanwezig, aangegeven als een getij-kreekbedding of zee-erosiegeul (code 2R13). Hier loopt de Weelkreek. Op basis van extrapolatie van aangrenzende landschappelijke eenheden en de ligging binnen de historische kern van Dinteloord, ligt het plangebied waarschijnlijk op een getij-oeverwal.

Op het kaartbeeld van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN, bijlage 7)⁶ is te zien dat er weinig verschil in reliëf te onderkennen is tussen de getij-oeverwallen en de getij-afzettingen. Wel is het dal van de Weelkreek, gelegen in een dal verder ten oosten van Dinteloord, als een lager gelegen zone in het landschap aanwezig. De historische bewoningskern van Dinteloord is op het ingezoomde kaartbeeld duidelijk als hooggelegen zone te herkennen. Het plangebied aan de Westerstraat is daar dan ook onderdeel van.

3.2 Landschappelijke situatie - bodem

Ook op de bodemkaart (bijlage 5) is het plangebied niet gekarteerd vanwege de ligging in bebouwd gebied. Op basis van extrapolatie van aangrenzende eenheden worden binnen het plangebied kalkrijke poldervaaggronden in zware klei (code Mn45A) verwacht.⁷

Bij vaaggronden heeft er nog weinig of geen bodemvorming plaatsgevonden, omdat het sediment jong is. Ze hebben een dunne, humusarme bovengrond (A-horizont), die direct op het moedermateriaal (C-horizont) ligt en nauwelijks in kleur verschilt.⁸ Vanaf het maaiveld komen roestvlekken voor. Poldervaaggronden komen voor in vrij natte gebieden die relatief laag gelegen zijn. De intactheid van deze bodems zegt daarom ook niets over de intactheid van eventuele vindplaatsen die zich op grotere diepte zouden kunnen bevinden.

Gezien de ligging in de dorpskern van Dinteloord is binnen het plangebied mogelijk sprake van een antropogene ophogingslaag.

Op de bodemkaart staan de gemiddelde grondwaterstanden aangegeven door middel van grondwatertrappen. Het plangebied wordt gekenmerkt door een lage grondwaterstand (grondwatertrap VI). Dat wil zeggen dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen de 40 cm en 80 cm beneden maaiveld ligt en de gemiddeld laagste grondwaterstand dieper dan 120 cm beneden maaiveld wordt aangetroffen.

3.3 Bewoningsgeschiedenis – historisch overzicht

Het plangebied ligt aan de Westerstraat en maakt deel uit van de historische kern van Dinteloord. Dinteloord is in de vroege 17^e eeuw ontstaan als een planmatig aangelegde nederzetting. De eerste schriftelijke vermelding van de plaats stamt uit 1606-1612 als Dinteloord. De naam is een samenstelling van de woorden *Dintel* en *oord*, waarbij sprake is van 'oeverland' of 'land aan waterloop' waarbij wordt verwezen naar de waterloop de Dintel. De waterloop werd in de middeleeuwen ook vermeld als *Dindel* en *Dyndel*.⁹

De Dintel is een rivier dat thans de benedenloop van de rivier de Mark vormt. Als de Mark loopt het water door naar Breda. De Dintel loopt via Standdaarbuiten via Dinteloord en komt uit in de Volkerak en de Oosterschelde. Na de St. Elizabethsvloed uit 1421 vormde de Dintel meer een zee-arm dan een rivier. Dat veranderde toen het gebied steeds meer werd ingepolderd en de waterloop weer smaller werd.¹⁰

Dinteloord is waarschijnlijk aangelegd toen het gebied Prinsenland vanaf 1605 werd ingepolderd.¹¹ Oorspronkelijk behoorde het gebied tot de heerlijkheid van het nabij gelegen Steenberg. Het bestond dan nog uit een gorzen- en slikkenlandschap. Op een 16^e eeuwse kaart stond ter plaatse van Dinteloord een eiland (of gors) weergegeven dat aangegeven stond als de 'Nyen Aenwas van Nassau'.

Nadat Filips Willem van Oranje, de heer van Steenberg, dit veengebied liet inpolderen, werd het een afzonderlijke heerlijkheid genaamd Prinsenland. De rivier de Dintel zorgde voor de afwatering van het gebied.¹²

6 www.arcgis.com.

7 Alterra 2009, kaartblad 43 Oost.

8 De Bakker en Schelling 1989, 158.

9 Van Berkel en Samplonius 2006, 102.

10 Renes 1985, 34.

11 Croonen Adviseurs 2011, 9.

12 www.westbrabantsarchief.nl

Zoals reeds vermeld is aan het rechtlijnige, gelijkmatige structuur van Dinteloord goed te zien dat deze planmatig is aangelegd. De aanleg is gebaseerd op een plattegrond die na de inpoldering werd ontwikkeld. Het is aangelegd als een schaakbordpatroon met een centrale voorstraat, de Westvoorstraat, die parallel aan een kreek loopt. Dergelijke nederzettingstypen hebben dan ook de naam Voorstraatdorp, een Flakkees dorpsstype.¹³ De kreek is niet meer aanwezig en in het verleden gedempt. De begrenzingen van Dinteloord werden oorspronkelijk gevormd door de straten Stooftdijk, de Westerstraat, Oosterstraat en het Zuideinde.

Ook andere nabij gelegen plaatsen zoals Willemstad, Klundert, Standdaarbuiten en Fijnaart werden aangelegd volgens een specifiek patroon.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werd de plaats meerdere malen door Spaanse troepen bezocht. Dinteloord vormde hiermee vooral een uitvalsbasis om de nabij gelegen vesting stadjes Willemstad en Steenberg te kunnen innemen.

Het waren met name protestantse boeren, afkomstig uit Zeeland en Zuid-Holland die zich gingen vestigen in Dinteloord. De vruchtbare kleigronden waren dan ook uitermate geschikt voor agrarische doeleinden.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het dorp in november 1944 door de geallieerden bij vergissing gebombardeerd. Hierbij vielen tientallen slachtoffers. De hervormde kerk, twee molens, een deel van het stadhuis en tientallen woningen werden verwoest of flink vernield.¹⁴

3.4 *Bewoningsgeschiedenis – archeologische waarden*

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Steenberg ligt het plangebied in de verwachtingszone Historische kern (bijlage 2, groene zone).¹⁵

In de omgeving van het plangebied zijn volgens Archis3 (bijlage 3) enkele meldingen van tracé-onderzoeken bekend. Er zijn geen vindplaatsen of archeologische monumenten bekend.

Zaakidentificatie 3299952100 en 4019960100

Een archeologische begeleiding werd door Vestigia in 2016 uitgevoerd in het kader van baggerwerkzaamheden in de Steenbergse en Dinteloordse Haven, op een afstand vanaf 75 meter ten zuiden en oosten van het plangebied. De begeleiding werd uitgevoerd op basis van een in 2015 uitgevoerde bureaustudie door RAAP. Tijdens de archeologische begeleiding werden geen archeologische resten aangetroffen die zouden kunnen wijzen op behoudenswaardige archeologische vindplaatsen. Evenmin werden behoudenswaardige losse archeologische vondsten aangetroffen, afgezien van een deel van een roer, enkele muurresten en een lepel. Deze dateren zo goed als zeker allen uit de 20e eeuw. Geadviseerd werd dat geen archeologische vervolgstappen noodzakelijk zijn.

Zaakidentificatie 2382456100

Op een afstand vanaf 1,15 km ten zuiden van het plangebied werd in 2012 door Vestigia een bureauonderzoek uitgevoerd voor het Windmolenpark Krammersluizen Philipsdam en kabeltracés Middelharnis en Dinteloord. Hieruit kwam naar voren dat langs de oude dijken en wegen plaatselijk historische bebouwing kan worden bedreigd die aan of vlak onder het maaiveld aanwezig is. Om het hele onderzoeksgebied op dit moment te laten onderzoeken was op basis van deze verwachting praktisch niet haalbaar. Geadviseerd werd dan ook om zodra het definitieve ontwerp bekend is een aanvullend bureauonderzoek uit te voeren om het onderzoeksgebied nader in te perken en op strategische locaties boringen te plaatsen om de plaatselijke bodemgesteldheid te toetsen.

¹³ Renes 1985, 69; www.westbrabantsarchief.nl

¹⁴ Van Blankenstein 2006, 87.

¹⁵ IDDS, 2015: kaart 6: *Archeologische Waarden- en verwachtingenkaart, kaartbijlage 6-A*.

3.5 Bewoningsgeschiedenis – historisch materiaal

In het kader van het bureauonderzoek is historisch kaartmateriaal bestudeerd. Op het minuutplan uit de eerste helft van de 19^e eeuw (figuur 3)¹⁶ is de situatie op kadastraal niveau te zien. Het huidige historische stratenpatroon van Dinteloord, waaronder de Westerstraat, is duidelijk te zien. De bewoning concentreert zich als een aaneengesloten bebouwingszone met name aan de Westvoorstraat en de Oostvoorstraat, parallel aan de kreek. Ook aan de Westerstraat is meerdere bebouwing aanwezig. In het zuidelijke deel van het plangebied staat een gebouw ingetekend, geflankeerd door twee grote gebouwen. Dit gebouw staat in de gegevens van de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels (OAT)¹⁷ omschreven als “huis en erf”, in bezit van de weduwe Hubertus Commesaris. De twee aangrenzende gebouwen staan beide als “schuur en erf” omschreven. Het noordelijke deel van het plangebied ligt in een onbebouwd perceel dat als tuin in gebruik is.

Op de kaart uit 1845-1850 (figuur 4) lijkt dezelfde situatie aanwezig. Het gebouw (woonhuis) die op het minuutplan staat, lijkt hier ook ingetekend. Ook de beide flankerende gebouwen staan als zodanig ingetekend. Op de kaart uit 1900 zijn enige veranderingen te zien. Er lijkt nu een ander gebouw aanwezig binnen het plangebied. Ook op de kaart uit 1937 lijkt dit gebouw aangegeven. Deze is iets kleiner en ligt niet direct aan de Westerstraat. Op de kaart uit 1970 wordt duidelijk dat Dinteloord in omvang is toegenomen. Er staat een gebouw aangegeven ter plaatse van het huidige horecapand. Het horecapand werd later, omstreeks 1994, gebouwd.

Figuur 3: Historisch minuutplan uit 1811-1832, met in het rood het plangebied aangegeven (Bron: www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl).

16 www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl. Gemeente Dinteloord en Prinsenland, sectie F, blad 1. Minuutplannen zijn de oorspronkelijke kadastrale kaarten die zijn vervaardigd vanaf 1811 en 1812 in navolging van de Fransen o.l.v. Napoleon Bonaparte. Het zijn grondbeschrijvingen (kaders) van de gemeenten met hierop aangegeven de percelen, perceelnummers en gebouwen.

17 OAT = Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. Dit is een register uit 1840-1843 waarin diverse gegevens in vermeld staan die betrekking hebben op de betreffende percelen, zoals de eigenaar, beroep en woonplaats, alsmede het grondgebruik en de oppervlakte.

Figuur 4: Historisch kaartmateriaal uit respectievelijk circa 1845-1850, 1900, 1937 en 1970, met in het rood of blauw het plangebied aangegeven (Bron: www.topotijdreis.nl).

4. VERWACHTINGSMODEL

De jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum en mesolithicum hebben als woon- en verblijfplaats vaak voor de flanken van hoger liggende terreingedeelten in het landschap gekozen, bij voorkeur in de buurt van open water. Water was belangrijk voor drinkwater en vanwege de aanwezigheid van een grotere biodiversiteit. Volgens de Geologische kaart komen ter plaatse van het plangebied zeelei-afzettingen voor (Laagpakket van Walcheren) gelegen op veen (Formatie van Nieuwkoop). Geomorfologisch ligt het plangebied waarschijnlijk op een getij-oeverwal.

Het pleistocene niveau is het niveau ten tijde van de jager-verzamelaars. Dit niveau ligt ter plaatse van het plangebied op een diepte van circa 6 tot 8 meter beneden maaiveld. Door de diepteligging is niet bekend hoe het plangebied er in deze periode heeft uitgezien. Vanaf circa 7.000 v.Chr. vindt erosie plaats van het aanwezige veen als gevolg van zee-invloeden en wordt in het plangebied een dik pakket holocene afzettingen afgezet (Laagpakket van Wormer). Er zijn geen vuursteenvindplaatsen bekend in de regio. Daarom geldt voor de periode laat-paleolithicum tot en met mesolithicum een lage archeologische verwachting.

Vanaf het neolithicum ontstaan in onze streken de eerste landbouwculturen die gekenmerkt worden door sedentaire nederzettingen. In de beginperiode stapt men geleidelijk over naar landbouw en veeteelt. De nederzettingen worden gekenmerkt door permanente woningen die soms diep in de grond gefundeerd waren. In de periode vanaf het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen heeft men nog steeds een voorkeur voor hoger en droger gelegen gebieden.

Ook voor het vroeg-neolithicum geldt dat mogelijk aanwezige resten onder een dik pakket afzettingen ligt, waarvan de diepteligging niet bekend is. Voor deze periode geldt daarom eveneens een onbekende archeologische verwachting.

Vanaf het midden- en laat-neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen vond veenvorming plaats (Hollandveen Laagpakket, Formatie van Nieuwkoop) en bestond het gebied uit een uitgestrekt veenmoeras van enkele meters dik met veenriviertjes. In deze periode was het plangebied te nat voor bewoning, tenzij binnen het plangebied een getij-inversierug of hoger gelegen kreekruggen aanwezig waren. Op het AHN zijn hiervoor geen aanwijzingen te vinden. Ook zijn in Archis geen waarnemingen bekend uit deze perioden. Daarom wordt aan het plangebied een lage verwachting toegekend voor vindplaatsen uit de periode midden-neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen.

In met name de late middeleeuwen vonden diverse overstromingen van het gebied plaats. De bekendste overstroming is de St. Elizabethsvloed uit 1421. Hierbij werden mariene zeelei-afzettingen (Laagpakket van Walcheren) op het veenlandschap afgezet. De getijdengeulen vulden zich met zandige sedimenten en kwamen hoger in het landschap te liggen. Tot aan de inpoldering van het veengebied Prinsenland (waar Dinteloord onderdeel van is) vanaf 1605, bestond het gebied uit een nat veenlandschap.

Direct na de inpoldering ontstond Dinteloord als een planmatig aangelegde nederzetting aan de rivier de Dintel. De nederzetting werd aangelegd als een schaakbordpatroon met een centrale voorstraat, de Westvoorstraat, die parallel aan een kreek loopt. De begrenzingen werden oorspronkelijk gevormd door de straten Stoofdijk, Westerstraat, Oosterstraat en het Zuideinde.

Het plangebied ligt aan de Westerstraat en was dus deel van de oorspronkelijke bewoningskern. Dit wordt bevestigd door historisch kaartmateriaal vanaf het begin van de 19^e eeuw, waarbij aan de Westerstraat op meerdere plaatsen bebouwing aanwezig is. Ook het plangebied is dan bebouwd. Het betreft een woonhuis dat waarschijnlijk in de loop van de 19^e eeuw is gesloopt en plaats maakte voor andere bebouwing. Het plangebied blijft tot in de huidige situatie bebouwd, waarbij de huidige bebouwing stamt uit 1994. Gezien de ligging in de historische bebouwingskern van Dinteloord is het zeer goed mogelijk dat de vroeg 19^e eeuwse bebouwing teruggaat tot het begin van de 17^e eeuw of voorgangers kent die tot die periode teruggaan. Om die reden geldt een hoge archeologische verwachting op nederzettingen- en bebouwingsresten uit de periode vanaf circa 1600.

Periode	Verwachting	Verwachte kenmerken vindplaats	Diepteligging sporen
Laat-paleolithicum – mesolithicum	Laag	Bewoningssporen, tijdelijke kampementen, vuursteen artefacten, haardkuilen	Onder een dik pakket Holocene afzettingen tot een diepte van 6-8 meter - mv
Vroeg-neolithicum		Cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	
Midden-neolithicum – vroege middeleeuwen	Laag		In het Hollandveen Laagpakket
late middeleeuwen (tot circa 1600)	Laag	Cultuurlaag, fragmenten aardewerk, gebruiksvoorwerpen, natuursteen, losse vondsten	In het Hollandveen Laagpakket
Nieuwe tijd (vanaf circa 1600)	Hoog	Nederzettings- /bebouwingsresten, cultuurlaag, funderingsresten, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen.	Vanaf het maaiveld

Tabel 1: Archeologische verwachting per periode.

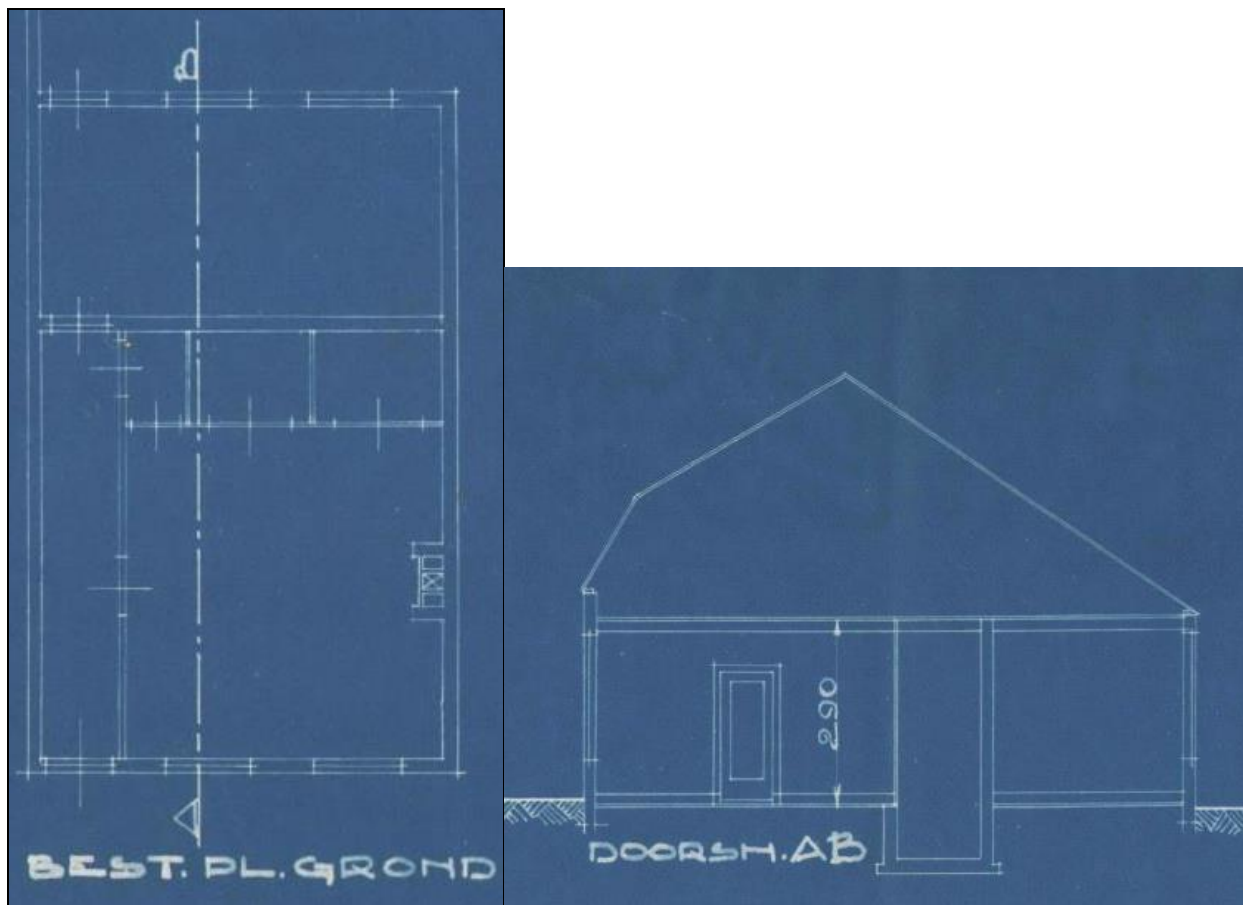
Bodemverstoring

Ter plaatse van de huidige bebouwing (horecapand) zal de bodem tot zekere diepte verstoord zijn geraakt. Er zijn los daarvan geen gegevens bekend van bodemverstoringende activiteiten.

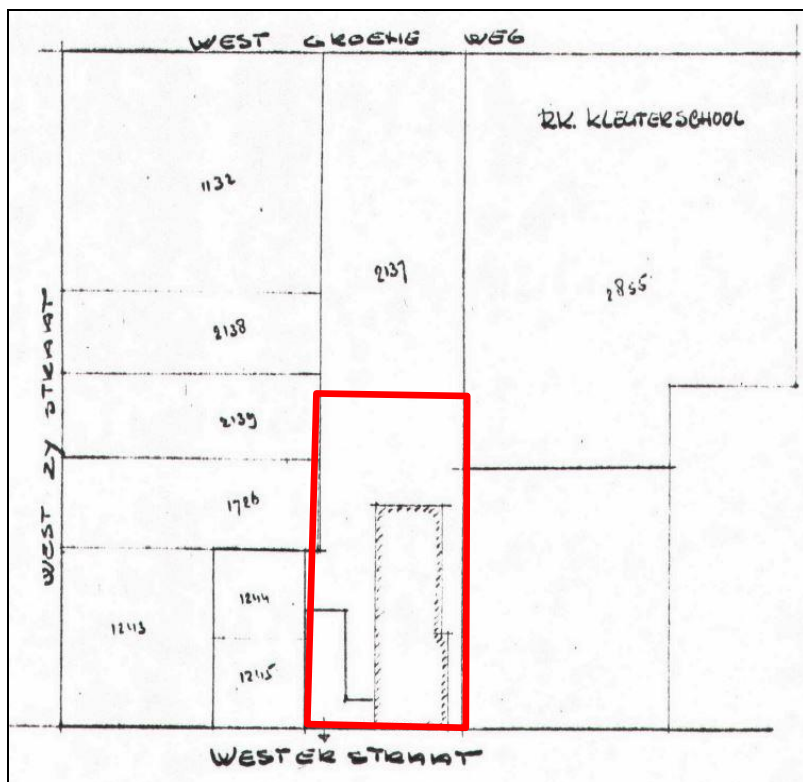
In het kader van het bureauonderzoek zijn bouwdoossiers geraadpleegd. Hieruit komt naar voren dat er tussen 1933 en 1966 een nieuw woonhuis werd gebouwd. De desbetreffende bouwtekeningen konden niet worden achterhaald. Wel is in 1966 sprake van de verbouwing van een woonhuis tot café.

Op de beschikbare bouwtekeningen staat enkel bij een voormalig woonhuis een gedeeltelijke onderkeldering ingetekend (situatie 1930, zie figuur 5). Nergens is sprake van een dwarsdoorsnede van de funderingen. Bij slechts één tekening (1977, zie figuur 6) staat de kadastrale ligging weergegeven. Hieruit blijkt dat het dan aanwezige gebouw in het zuidoostelijke deel ligt.

Op basis van de beschikbare bouwdoossiers kan worden geconcludeerd dat het zuidelijke deel tot zekere diepte verstoord zal zijn. Op basis van de beschikbare bouwdoossiers lijkt er met uitzondering van de situatie in 1930 nergens sprake van een onderkeldering. De verstoringdiepte kan zodoende beperkt zijn.

Figuur 5: Situatie in 1930 met de gedeeltelijke onderkeldering van het woonhuis (Bron: Bouwdossiers West-Brabants Archief).

Figuur 6: Kadastrale situatie in 1977 van de voormalige bebouwing (Bron: Bouwdossiers West-Brabants Archief).

5. AANBEVELINGEN

Op basis van het bureauonderzoek geldt een onbekende verwachting voor vuursteenvindplaatsen en een lage verwachting voor de periode vanaf het neolithicum tot en met de late middeleeuwen. Er geldt een hoge archeologische verwachting voor nederzittings- en bebouwingsresten uit de periode vanaf circa 1600.

Mogelijk is het zuidelijke deel van het plangebied (ter plaatse van de huidige en de voormalige 20^e eeuwse bebouwing) tot zekere diepte verstoord. Echter gezien de ligging van de historische, vroeg 19^e eeuwse bebouwing in met name het zuidoostelijke deel en de kans op voorgangers hiervan, bestaat een aanzienlijke kans dat ter plaatse van het plangebied nog archeologische resten aanwezig kunnen zijn.

Om die reden wordt een vervolgonderzoek geadviseerd. Aangezien het plangebied in de historische kern van Dinteloord ligt, zal een booronderzoek waarschijnlijk weinig toegevoegde waarde hebben. In een boorprofiel zal een mogelijke verstoring immers moeilijk te onderscheiden zijn van een antropogene ophogingslaag.

Geadviseerd wordt daarom een proefsleuvenonderzoek te laten uitvoeren op basis van een nog op te stellen en door de gemeente Steenbergen goed te keuren Programma van Eisen (PvE). Gezien de beperkte omvang van het terrein, wordt geadviseerd om de sleuf samen te laten vallen met de te ontgraven bouwput, waarbij een archeoloog aanwezig is die het vlak en eventueel aanwezige archeologische resten dient te documenteren.

Het uitgevoerde onderzoek is verricht conform de gestelde eisen en gebruikelijke methoden. Het onderzoek is gericht op het inzichtelijk maken van de toestand van het aanwezige bodemarchief. Hiermee kan de beschadiging dan wel vernietiging als gevolg van de voorgenomen verstoring van een mogelijk aanwezig bodemarchief tot een minimum worden beperkt. Echter kan door de aard van het onderzoek, steekproefsgewijs, niet volledig worden uitgesloten dat er archeologische resten aan- of afwezig zullen zijn.

Indien tijdens de graafwerkzaamheden toch archeologische sporen of resten worden aangetroffen, dient hiervan melding te worden gemaakt bij de gemeente Steenbergen conform Artikel 5.10 (Archeologische toevalsvondst) en Artikel 5.11 (Waarneming) van de Erfgoedwet 2016.

Onderhavig rapport dient ter beoordeling te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid, de gemeente Steenbergen.

LITERATUURLIJST

Auwerda, F./ P. Grimm, 2008: *Verliesregister 1939-1945, Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Den Haag.

Bakker, de, H., 1966: De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland, in *Boor en spade: verspreide bijdragen tot de kennis van de bodem van Nederland*, Wageningen.

Bakker de, H en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2008: *Landschappelijk Nederland. Fysische geografie van Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en Geomorfologie*, Assen.

Berkel, G. van, en K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen. Herkomst en Historie*, Utrecht (Prisma).

Blankenstein, van, E., 2006: *Defensie- en oorlogsschade in kaart gebracht (1939 – 1945)*, Zeist.

Cate, ten, J. A. M./ A. F. van Holst/ H. Kleijer/ J. Stolp, 1995: *Handleiding bodemgeografisch onderzoek, richtlijnen en voorschriften. Deel A: Bodem*, Wageningen, DLO-Staring Centrum. Technisch Document 19A.

Croonen Adviseurs, 2011: *Toelichting Gemeentelijke Cultuurhistoriekaart, gemeente Halderberge, Moerdijk, Steenbergen en Woensdrecht*, Rosmalen (concept, 12 juli 2011).

Mulder, de, E.J.F./ M.C. Geluk/ I. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Utrecht.

Renes, J., 1985: *West-Brabant. Een Cultuurhistorisch Landschapsonderzoek*, Waalre (Stichting Brabants Heem deel 26).

Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), 1967: *Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, toelichting bij kaartblad 43 Oost Willemstad*, Wageningen.

Zonneveld, J.I.S., 1981: *Vormen in het landschap, hoofdlijnen van de geomorfologie*, Utrecht.

Digitale bronnen:

www.arcgis.com
www.archis.cultureelerfgoed.nl
www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl
www.bodemloket.nl
www.topotijdreis.nl
www.westbrabantsarchief.nl

Archeologische kaarten en databestanden:

Alterra 2009: Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, blad 43 Oost, Wageningen.

Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Archis2), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.

Archeologisch Informatie Systeem (Archis3), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2015.

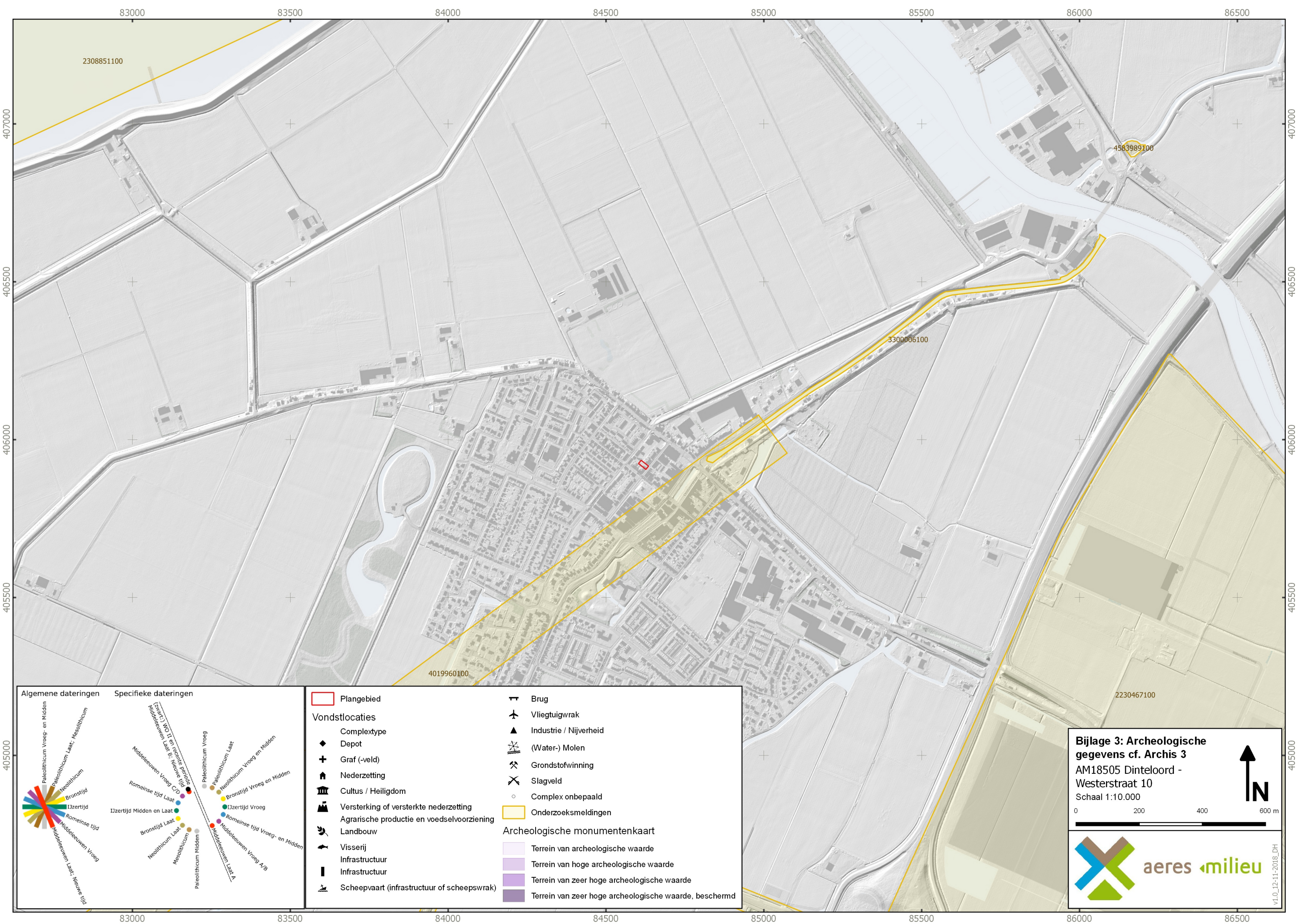
IDDS, 2015: kaart 6: Archeologische Waarden- en verwachtingenkaart, kaartbijlage 6-A, Noordwijk.

BIJLAGE 1

Topografische overzichtskaart

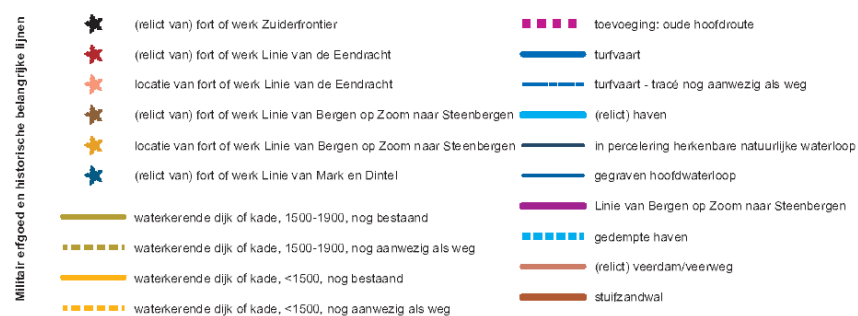
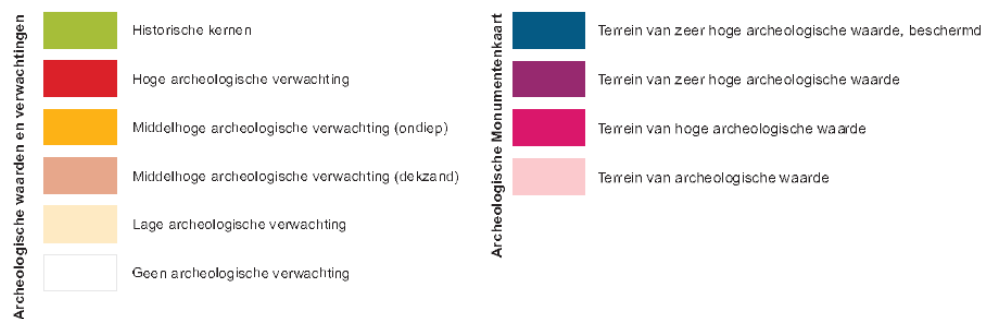
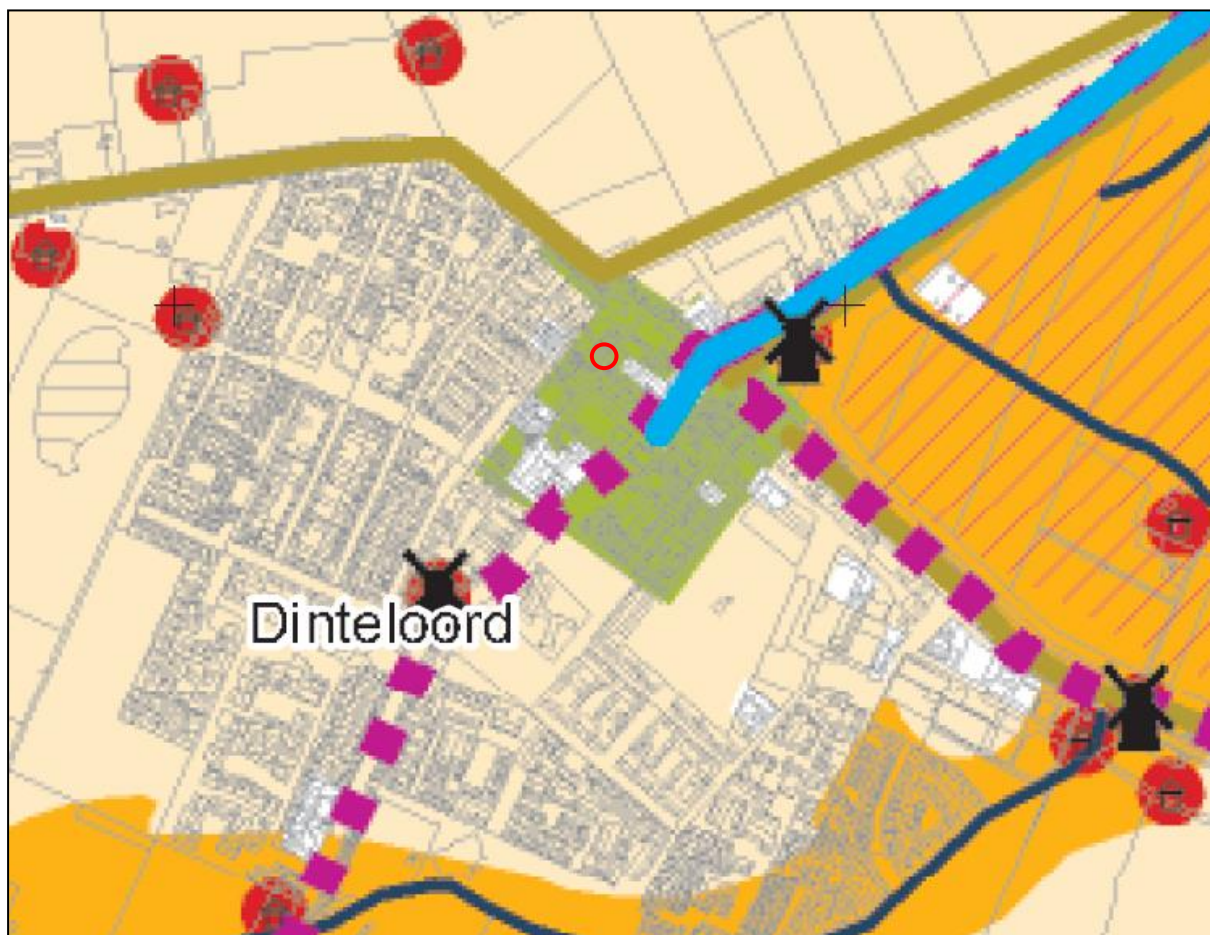
BIJLAGE 2

Overzicht Archis

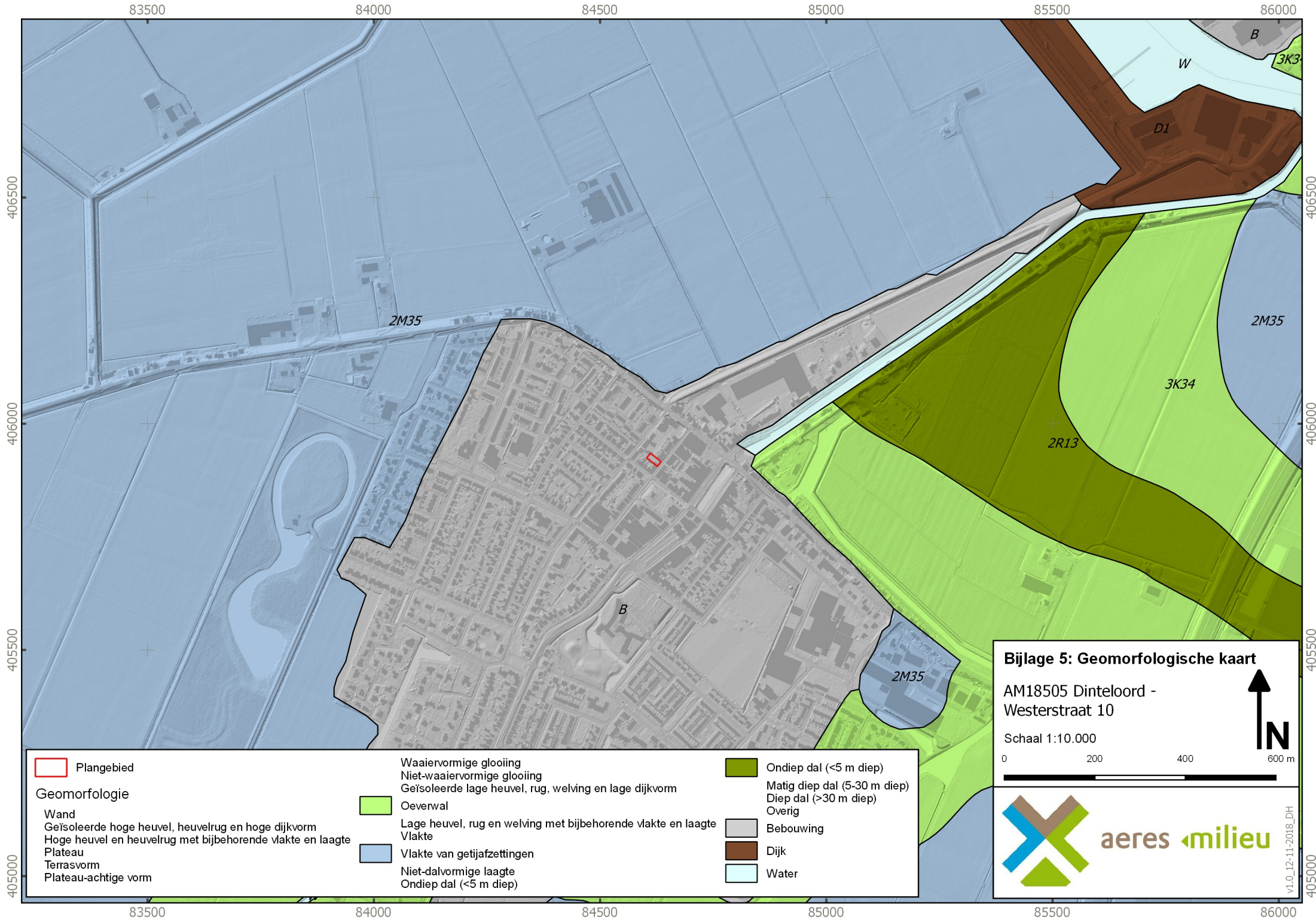
BIJLAGE 3

Overzicht gemeentelijke archeologische verwachtings- en
beleidsadvieskaart

BIJLAGE 4

Overzicht geomorfologische kaart

BIJLAGE 5

Overzicht bodemkaart

 Plangebied

Bodemkaart

- Veengronden
- Moerige gronden
- Moderpodzolgronden
- Humuspodzolgronden
- Leembrikgronden

- Oude kleibrikgronden
- Zandbrikgronden
- Enkeerdgronden
- Tuineerdgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden
- Kalkhoudende bijzonder lutumarme vlakvaaggronden
- Niet gerijpte zeekleigronden

- Niet gerijpte rivierkleigronden
- Zeekleigronden
- Kalkrijke poldervaaggronden
- Rivierkleigronden
- Oude rivierkleigronden
- Leemgronden
- Zeer oude mariene afzettingen
- Zeer oude fluviatile afzettingen

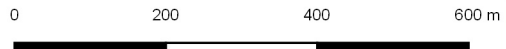

- Kalksteenverweringsgronden
- Associaties van vele enkelvoudige eenheden
- Keileem en Potklei
- Overige kleigronden
- Algemene onderscheidingen
- Bebouwing
- Water

Bijlage 6: Bodemkaart

AM18505 Dinteloord -
Westerstraat 10

Schaal 1:10.000

aeres milieu

v1.0_12-11-2018_DH

BIJLAGE 6

Overzicht AHN

Plangebied

AHN [m + NAP]

	10.000000
	12.222222
	14.444444
	16.666667
	18.888889
	21.111111
	23.333333
	25.555556
	27.777778
	30.000000

Bijlage 7: Reliefkaart

AM18505 Dinteloord -
Westerstraat 10

Schaal 1:5.000 (inzet: 1:50.000)

0100200300 m

N

aeres milieu

v1.0_12-11-2018_DH